

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ У МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ
ЗАСОБАМИ ЛОГОРИТМІКИ»**

Виконала:
здобувач вищої освіти
групи SoL2-M22z
спеціальності 016 Спеціальна
освіта. Логопедія
Вероніка КУЗЬМА

Науковий керівник:
Віталій СПІВАК
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЛОГОРИТМІКА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ.....	8
1.1. Сутність і зміст логоритмічного впливу у роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку	8
1.2. Особливості мовленнєвого розвитку учнів молодших класів з порушеннями розумового розвитку.....	14
1.3. Врахування психофізіологічного базису мовленнєво-пізнавальної діяльності у корекційних заняттях з дітьми з порушеннями розумового розвитку	18
Висновки до РОЗДІЛУ 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОМОТОРНИХ ТА МОВЛЕННЄВИХ ФУНКЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ.....	24
2.1. Обґрунтування методики дослідження.....	24
2.2. Аналіз отриманих результатів.....	32
Висновки до РОЗДІЛУ 2	43
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ. 44	
3.1. Обґрунтування методичного забезпечення логоритмічних занять з учнями молодших класів з порушеннями розумового розвитку.44	
3.2. Впровадження та аналіз результатів	50
Висновки до РОЗДІЛУ 3.	55

ВИСНОВКИ 57

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Спеціальна освіта дітей з порушеннями інтелекту покликана задовольнити їхні особливі освітні потреби, зумовлені особливостями пізнавального розвитку. Відповідно, освітній процес у спеціальних освітніх закладах має корекційну спрямованість. Такий підхід дозволяє учням з порушеннями інтелекту отримати освіту в адекватному до їхніх можливостей та здібностей середовищі з метою їхньої адаптації до суспільного життя.

Загалом корекційна спрямованість освіти дітей з вадами інтелекту визначається формами та методами спеціального навчання, добром спеціальних прийомів навчання та їхнього поєднання, а також впровадженням в освітній процес спеціальних розвиткових методик, однією з яких є методика логоритмічного впливу.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти особливої уваги набувають питання використання різних підходів до корекції відхилень у розвитку з урахуванням новітніх наукових даних про психофізіологічні механізми різних видів діяльності, про психомоторну структуру мовленнєвої діяльності та з урахуванням значущості принципу комплексного корекційного впливу на дітей з порушеннями у розвитку. Наукові джерела у галузі спеціальної освіти, відображені у працях І. Л. Баскакової, О.В. Гаврилова, М.П. Матвєєвої, С.П. Миронової, Ж.І. Намазбаєвої, В.М. Синьова, Л.І. Переслені, А.В. Сімко, О.П. Хохліної та ін. і практичний досвід свідчать про те, що у дітей з вадами інтелекту спостерігаються виразні порушення психомоторного розвитку, мовленнєвого, сенсорних та просторово-часових функцій, особливості психоемоційного, соціального розвитку. Тому корекційного впливу потребують різні сфери розвитку цих дітей.

На думку Г.А. Волкової, І.А. Лопухіної, В.Л. Сухар та багатьох інших науковців, ефективним засобом впливу на різноманітні порушення психомоторних, сенсорних, мовленнєвих функцій в осіб з психофізичними порушеннями є логопедична ритміка.

Логопедична ритміка – один із засобів розвитку психомоторики, ритмічних здібностей і удосконалення мовленнєвих умінь, а також сприймання, уваги, пам'яті, просторово-часових функцій (К.В. Кузнєцова, Є.В. Оганесян, Г.А. Струве, Н.А. Ринкова та ін.). Ритмічну здібність вважають однією з універсальних базових властивостей людини.

Заняття з логоритміки є невід'ємною складовою корекційного процесу у сучасній спеціальній школі. В цілому, логоритмічні заняття сприяють вихованню пізнавальної, вольової і емоційної сфер особистості, розвитку музичного слуху, уваги і сприймання, зорової, рухової, слухової пам'яті, виразності рухів, формують емоційний відгук і музично-ритмічне відчуття.

Ритм та рух тісно взаємопов'язані, рух є основою психомоторного розвитку. Недорозвиток психомоторики призводить до несформованості ритму, який, в свою чергу є передумовою формування мовлення. Такі особливості значною мірою властиві дітям з особливостями розумового розвитку. Відповідно, логоритмічні заняття з цими дітьми відзначатимуться специфікою, пов'язаною зі своєрідним станом психомоторного розвитку дітей.

У науково-методичній літературі представлені матеріали щодо організації логоритмічних занять з дітьми-логопатами дошкільного і молодшого шкільного віку, проте відповідних матеріалів щодо роботи з дітьми з особливостями психічного розвитку на даний час ще не є достатнім, що й зумовлює вибір даної теми дослідження.

Мета дослідження – з'ясувати особливості організації і проведення логоритмічних занять з учнями молодших класів з особливостями інтелектуального розвитку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову і методичну літературу з досліджуваної теми.

2. Експериментально вивчити особливості психомоторних функцій і мовленнєвий розвиток у молодших школярів з особливостями розумовою розвитку.

3. Розробити і апробувати методичне забезпечення для проведення логоритмічних занять з учнями молодших класів з особливостями інтелектуального розвитку.

Об'єкт дослідження: особливості проведення логоритмічних занять з учнями молодших класів, які мають особливості в розумовому розвитку.

Предмет: особливості організації і проведення логоритмічних занять з молодшими школярами, що мають особливості в розумовому розвитку.

Теоретико-методологічна основа дослідження: теорія проблемно діяльнісного підходу у навчанні (О.М. Матюшкін); теорія про структуру дефекту (Л.С. Виготський), положення про взаємозв'язок між процесом навчання і психічним розвитком (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, І.Г. Єременко, В.М. Синьов, М.Д. Ярмаченко); психолого-педагогічні засади засвоєння знань, умінь, навичок (В.І. Боднар, О.М. Леонтьєв, В.М. Синьов, В.В.Тарасун, М.Д. Ярмаченко).

Методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної літератури, констатувальний і формувальний експеримент, кількісний і якісний аналіз емпіричних даних.

Наукова новизна: узагальнено та апробовано особливості організації та проведення занять з логоритміки у молодших класах спеціальної школи для дітей з особливостями інтелектуального розвитку.

Практичне значення: розроблене методичне забезпечення для проведення логоритмічних занять може бути використане логопедом спеціальної школи для дітей з особливостями розумового розвитку, а також вихователем, музкерівником, вчителем ритміки та фізичної культури в рамках проведення самопідготовки, освітніх та вихованих занять.

Експериментальна база: дослідження проводилось на базі Мукачівської спеціальної школи I-III ступенів Закарпатської обласної ради.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження були висвітлені на III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти» 09 листопада 2023 року, м. Кам'янець-Подільський.

Структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Теоретико-практичне дослідження стану психомоторики у розумово відсталих дітей та проведення логоритмічних занять у навчально-виховному процесі допоміжної школи дало нам змогу зробити наступні висновки.

1. Логоритмічні заняття – це собою один із корекційних засобів подолання загального недорозвинення мовлення у дітей з психофізичними вадами.

Аналіз існуючих на сьогоднішній день методик Г.А. Волкової, В.О. Грінер, Г.В. Дедюхіної, Г.Р. Шашкіної Л.О. Федорович, Я.О. Пищалки з проведення логоритмічних занять свідчить про те, що методичний аспект використання логоритміки в системі усунення мовленнєвих вад саме у розумово відсталих дітей розроблено недостатньо. Це свідчить про необхідність подальшого вивчення і розвитку даного напрямку, так як логопедична ритміка має велике значення у розвитку дитини-олігофрена і є одним з провідних засобів подолання порушень психологічної, рухової та музично-ритмічної сфер.

2. У розробці методичного забезпечення для проведення логоритмічних занять з розумово відсталими учнями молодших класів слід враховувати дидактичні вимоги до організації корекційного процесу (принципи роботи з РВ дітьми, прийоми та методи), психофізичні особливості цих дітей відповідно до віку та структури дефекту, методичні вимоги до організації логопедичної роботи з розумово відсталими дітьми та методичні рекомендації до проведення логоритмічних занять. Здійснений нами науково- теоретичний аналіз літературних джерел виявив недостатність методичних розробок та дидактичного обґрунтування проведення логоритмічних занять з розумово відсталими дітьми.

Проведене нами експериментальне дослідження свідчить про те, що у дітей-олігофренів із мовленнєвими патологіями розвиток психологічної, рухової та музично-ритмічної складових пізнавальної сфери має свої особливості і потребує додаткової корекційно-розвиваючої роботи.

Зокрема: нами були виявлені труднощі координації рухів, – переключення рухів, порушення у виконанні співдружних рухів; особливості відтворення ритмів, труднощі сприйняття і подальшого відтворення психоемоційних станів. Особливі труднощі спостерігались у координації мовлення і рухів кінцівками.

3. Учні підготовчого-першого класів відчували значні труднощі у відтворенні рухів за словесною інструкцією; вони потребували кількаразового показу виконання вправ, а в окремих випадках – допомоги дорослого у виконанні.

Разом з цим, ми виявили здатність розумово відсталих учнів 2-4-х класів правильно виконати рухові вправи за словесною інструкцією.

Отримані нами результати свідчать про наочність дітей ЕГ, що дає підстави вважати необхідним диференційоване впровадження системи корекційних вправ з метою нормалізації психомоторних функцій та рухо- мовленнєвих умінь в учнів підготовчого-перших класів, та з метою їх закріплення в учнів 2-4х класів.

4. Нами були визначені наступні особливості організації і проведення логоритмічних занять з розумово відсталими молодшими школярами:

- застосування диференційованого підходу у проведенні занять з огляду на ступінь сформованості умінь та навичок діяльності дітей на

заняттях даного типу (в учнів підготовчого класу - низький ступінь, в учнів перших класів - нижче середнього, в учнів 2-4х класів - середній);

- оптимізація кількості учнів на заняттях та надання переваги
- підгруповим формам проведення занять;
- адаптація структури і змісту логоритмічного заняття

відповідно до рівня психофізіологічного базису мовленнєво-пізнавальної діяльності розумово відсталих молодших школярів;

- створення сприятливої атмосфери проведення занять засобами спеціальної організації мовленнєвого матеріалу (опора на лексичні теми), діяльнісної основи виконання завдань та вправ (наслідувальна діяльність, ігрова, музично-рухова, образотворча, конструктивна тощо);

інтеграція завдань корекційно-розвивального (розвиток психомовленнєвих функцій, психомоторних, корекція координації рухів мовно-рухового та загальнорухового аналізаторів та ін.), корекційно-виховного (виховання естетичних почуттів, творчої ініціативи, соціально-колективних стосунків та ін.), стимулюючого спрямування (формування мотиваційної складової мовленнєво-пізнавальної діяльності, функцій довільної регуляції мовленнєво-рухової діяльності, розвиток емоційності та волевих процесів ін.).

Проведення занять з логopedичної ритміки є необхідним для забезпечення комплексного корекційного впливу у роботі з розумово відсталими учнями. Урахування визначених нами особливостей організації і проведення цих занять з розумово відсталими молодшими школярами дозволить підвищити їхню ефективність та оптимізує корекційний процес у спеціальних школах в цілому.

Запропоноване нами методичне забезпечення для проведення логоритмічних занять з розумово відсталими молодшими школярами може бути використане у роботі логопеда в рамках проведення лого корекційного процесу, а також у роботі вихователя, вчителя початкових класів музкерівника та вчителя фізкультури з метою підвищення

емоційного тону у вихованців, створення позитивної мотивації навчальної діяльності та нормалізації психофізіологічного базису мовленнєво-пізнавальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми сучасної логопедії: матеріали конференції. К. : РВЦ КПДЮ, 2007. 95 с.
2. Бабюк О. Інтеграція навчально-виховних і корекційних процесів у початковій школі. Початкова освіта. 2011. Липень. № 25. С. 3 - 23.
3. Богуш А.М. Мовленевий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. К.: Видавничий дім „Слово”, 2010. 374 с.
4. Винокур А. С. Подолання мовного недорозвинення у дітей молодшого шкільного віку. К.: Вища шк., 1977. С. 27 - 39.
5. Воробель Г. М. Застосування ділової гри на педагогічних радах у спеціальному навчальному закладі // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 353 - 356.
6. Вступ до спеціальності: Логопеді [Текст] : навч. посібник / І. М. Омельченко, В.В. Тарасун, Л.О. Федорович. Кременчук: Християнська Зоря, 2011. 416 с.
7. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии / Сост. Т.М. Лифанова, М.А. Степанова. М.: Просвещение, 1982. 527 с.
8. Гаврилов О.В. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2005. 101 с.
9. Гаврилов О. В. Особливості розвитку мовлення дітей з помірною і тяжкою розумовою відсталістю // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 126 - 132.
10. Гаврилова Н. С. Особливості порушення моторного розвитку периферійних органів мовлення у дітей з дислалією, дизартрією і ринолалією // збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету:

Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 132 - 136.

11. Гомля В. Артикуляційна гімнастика. Методичні рекомендації для логопедів, учителів і вихователів загальноосвітніх навчальних закладів / [за наук. ред. Л.О. Федорович]. К.: Кременчук: Християнська Зоря, 2008. 67 с.

12. Діти з особливими потребами у початковій школі : Поради батькам / За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. К.: «Слово», 2006. 218 с.

13. Довідник учителя-логопеда / Авт.-упор. Лупінович С. М. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 112 с.

14. Єрохіна А. М. Дидактична гра як засіб активізації навчання на уроках музики // Початкова школа. № 4. 1997. С. 24-26.

15. Жильцова О.Л. Недоліки мовлення дітей і шляхи їх подолання. К.: Рад. Школа, 1971. 48с .

16. Жильцова О. Л. Виховання правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку. К.: Наук. Думка, 1971. 122 с.

17. Заняття з логоритміки в групах для дітей із заїканням: Методичні рекомендації / укл. Щолокова А.В., Юрова Р.А. К.: НМЦСО, 2000. 52 с.

18. Забара О. В. З історії виникнення логопедичної ритміки // Логопед: Науково-методичний журнал. № 10. (22). 2012. С. 8-15.

19. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність. К.: Рад. Школа, 1987. 75 с.

20. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія і практика навчального процесу // Рідна школа. 2000. № 8. С. 44-49.

21. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей : психологічний і лінгвістичний аспекти. [навч. пос. для студ. вищ. навч. закл.] / Л.О. Калмикова. К. : НМЦВО, 2003. 300 с.

22. Конопляста С.Ю. Логопсихологія : навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак; за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293 с.

23. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Під ред. Л. Н. Проколієнко. К.: Вища шк. 1989. С. 12 - 36.

24. Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий

Дім «Слово». 2010. 672 с.

25. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років / В.Л. Сухар. Х.: Вид-во «Ранок», 2011. 160 с.

26. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. 3-е изд. М.: Издательство Московского университета, 1972. 576 с.

27. Матвеева М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2005. 164с.

28. Миронова С. П. Особливості відбору абітурієнтів за напрямом «Корекційна освіта» // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 64 - 66.

29. Миронова С.П. Підготовка вчителів до колекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту / С.П. Миронова: [монографія]. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. 304 с.

30. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2008. 204 с.

31. Обухівська А.Г. Діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій в системі освіти України / А.Г. Обухівська // Корекційна педагогіка. 2007. №2. С. 21-26.

32. Освіта в Україні. Нормативна база. К.: КНТ, Атіка. 2004. 492 с.

33. Основи корекційної педагогіки: Навчально-методичний посібник / С.П. Миронова, О.В. Еврилов, М.П. Матвеева ; [за заг. ред. С. П. Миронової]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський

національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

34. Пінчук Ю. Модель професійної компетентності вчителя-логопеда / Ю. Пінчук // Дефектологія. 2007. №2. С. 14-18.

35. Пироженко Т. Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дітей // Дошкільне виховання. 2001. №1. С. 22-26.

36. Програма з ритміки для підготовчого, 1-7 класів і відділення шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. К.: Либідь, 1997. 50 с.

37. Пушкар Л.В. Методичні засади формування музичних компетенцій студентів педагогічних університетів: автореферат дис. ... кандидата педагогічних наук: 13. 00.02. Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, 2009. 20 с.

38. Ревуцька О. Розвиток вчення про мовленнєві порушення та їх подолання/ О. Ревуцька // Імідж сучасного педагога. Корекційно-педагогічна допомога дітям. 2009. №6-7 (95-96). С. 80-82.

39. Рубинштейн С.Я. Психологія умовно отсталого школьника. - М.: Просвещение, 1986. 192с.

40. Руденко В. А. Корекція мовленнєвих вад у дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 229 - 232.

41. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. К.: Наук. Думка, 1999. 285с.

42. Сак Т. В. Особливості організації навчального процесу у спеціальній школі в контексті компетентнісно орієнтованого підходу// Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально- педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 81 - 83.

43. Сак Т.В. Особливості узагальнення у дітей із затримкою психічного розвитку / Т.В. Сак // Дефектологія. 1999. №2. С. 33-36.

44. Синьов В.М. Визначення методологічних принципів

досліджень в галузі колекційної педагогіки / В.М. Синьов: Науковий часопис НПУ ім.М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. 36. Наукових праць. Матеріали міжнародної наукової конференції «Тенденції розвитку колекційної освіти в Україні». К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. №11. С. 3-8.

45. Синьов В.М. Психологія розумово відсталого дитини : підручник / М. Синьов, М. П. Матвеева, О. П. Хохліна. К. : Знання, 2008. 359 с.

46. Синьов В. М., Миронова С. П. Принципи діяльності сучасної вищої школи у підготовці спеціалістів за напрямом «Корекційна освіта»// Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Випуск VII. 2007. С. 85 - 87.

47. Сиротюк А.В. Розвивальна кінезіологічна програма // Психолог. № 46 .2 003 . С . 19-22.

48. Соботович Є.Ф. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей і шляхи їх корекції: Навчально-методичний посібник. К.: ІСДО, 1995. 204 с.

49. Соботович Є. Ф. Концепції стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку // Дефектологія. 2002. № 1. С. 2-7.

50. Соботович С.Ф., Тищенко В.В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту: Програмно-методичний комплекс. К.: Актуальна освіта, 2004. 144с.

51. Соколов В.В. Огляд психологічного забезпечення у спеціальній освіті на прикладі різних країн // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Випуск VII. 2007. С. 44-49.

52. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / [за ред. В.І. Бондаря]. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

53. Спеціальна психологія. Тексти. Частина I. / За ред.

М.П.Матвєєвої, С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 1999. 158 с.

54. Стадненко Н.М., Матвєєва М.П., Обухівська А.Г. Нариси з олігофренопсихології. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 200с.

55. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник. 2-е видання. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 392 с.

56. Тарасун В.В. Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування [Монографія]. / В.В. Тарасун. К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2008. 299 с.

57. Тарасун В.В. Фрмування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи (теоретичне обґрунтування) / В. Тарасун // Дефектологія. 2007. №4. С. 3-11.

58. Тарасун В.В. Науко-методичні основи формування знань, умінь та навичок у дітей з труднощами у навчанні. Науково-метод. посіб. К. : Либідь, 232 с.

59. Теорія і практика олігофренопедагогіки: Збірник наукових праць / За ред. В.В.Золотоверх. К.: Науковий світ, 2007. 230 с.

60. Ульянова Т.К. Методика викладання української мови в допоміжній школі: Навчальний посібник. К.: КДПІ, 1984. 121с.

61. Федорович Л.О., Пищалка Я.О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Запоріжжя: ТОВ “ЛПІС” ЛТД. 2009. 288 с.

62. Хрестоматія з логопедії : Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринопалія : навч. посіб. / клад. : М.К. Шеремет, І.В. Мартиненко. К. : КНТ, 2008. 380 с.

63. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. 160 с.

64. Шеремет М.К. Науково-теоретичні засади проблеми діагностики і корекції мовленнєвого розвитку в дітей раннього віку. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Збірник наукових праць. К. 2007. №8. С. 88.

65. Шеремет М.К. Проблеми та перспективи спеціальної освіти / М.К. Шеремет // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія «Соціально-педагогічна». Випуск VII / [за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака]. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С. 2007. 420 с.

66. Шеремет М.К. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: Навчально-методичний посібник. / М.К. Шеремет, Н.Г. Пахомова. К.: Знання, 2009. 137 с.

67. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей дошкільників, що мають вади мовлення. Харків: Торнадо, 1999. 80 с.